

ЗАСТРАХОВАТЕЛНАТА ПОЛИТИКА НА ДЪРЖАВАТА КАТО ФАКТОР ЗА ИКОНОМИЧЕСКАТА СИГУРНОСТ НА ЛИЧНОСТТА

Светослав Велков

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Икономическата сигурност на личността е важен проблем не само за обществото, но и за националната сигурност, тъй като се отнася преди всичко до качеството на живота и достойнството на отделния индивид. В конструкцията на икономическата сигурност възможността да се запази и впоследствие да се повиши постигнатото жизнено равнище на населението, е неизменно условие за нейното реализиране. Следователно проблемът за икономическата сигурност на отделните граждани се свежда до тяхната защитеност от неблагоприятни застрашаващи фактори и гарантираност на икономическите им ценности и интереси, което е в пряка зависимост от реализираната застрахователна политика като част от икономическата политика на съвременната държава. Ето защо застрахователната политика може да се разглежда не само като фактор за намаляване на рисковете в съвременната пазарна среда, но и като основа за финансово благополучие и повишаване на икономическата сигурност на личността. **Ключови думи:** икономическа сигурност; национална сигурност; застрахователна политика; икономическа политика

ВЪВЕДЕНИЕ

Основна цел на държавната политика в областта на застраховането е формирането на национална осигурителна система, способна ефективно да защитава имуществените и неимуществените интереси (отговорностите, живота и здравето) на гражданите и юридическите лица при настъпване на застрахователни събития. Държавната политика в застрахователния сектор предполага провеждане на комплекс от мерки от изпълнителната власт, насочени към създаване на здравословна конкуренция на пазара, подобряване на „културата на застраховане“ и на нивото и качеството на застрахователните услуги, предоставяни на потребителите.

В днешно време развитието на застрахователната политика навлезе в период на относителна стабилност. Острите социални проблеми и бързото развитие на пазарната икономика изведоха застрахователния институт на преден план, но липсата на застрахователна и инвестиционна култура, допълнена с ограничените икономически познания и финансова грамотност, политическата и икономическата нестабилност, непрекъснатите промени в „правилата на играта“, често рефлектира в икономическа несигурност на индивидите и недоверие към контрагентите и посредниците в застрахователната сфера.

Ето защо застрахователната политика може да се разглежда не само като фактор за намаляване на рисковете в съвременната пазарна среда, но и като ос-

нова за финансово благополучие и повишаване на икономическата сигурност на личността. Използването на термина „икономическа сигурност на личността“ е оправдано, тъй като дългосрочното състояние на стабилност и устойчивост на личните финансови характеристики спрямо вътрешните и външните заплахи за личния финансов суверенитет, независимост и способност за икономическо развитие е пряка последица от застраховането като социален и финансов институт и създава възможност за задоволяване и развитие на икономическите потребности.

МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Методологията на изследването е предопределена от различните дисциплинарни области, които са предмет на анализ, като икономическа и национална сигурност и застрахователна политика, което налага използването на съвкупност от методи: сравнителен анализ на съществуващите подходи към изследваната проблематика; теоретичен анализ на основните категории и понятия; теоретично моделиране на връзките; нормативен анализ; проучване на литературата по проблема и др., които осигуряват достоверност на резултатите. Приложена е терминология от икономическата теория и националната сигурност. При разработката са използвани публични и неклаифицирани източници.

РЕЗУЛТАТИ

Икономическата сигурност на личността, като предпоставка за постигане на високо равнище на национална сигурност, рязко нарасна в условията на глобална икономическа криза и стои в основата не само на икономическата сигурност на страната, но е вплетена във фундамента на националната сигурност, както и на всички елементи, които изграждат нейната структура. Именно в този контекст разглеждаме същността и съдържанието на икономическата сигурност на личността, както и мерките за нейното поддържане като средство за предпазване от ерозия на икономическите и другите ценности на нацията.

Икономическата сигурност на личността е важен проблем за обществото, следователно и за националната сигурност, тъй като се отнася преди всичко до живота и достойнството на отделния индивид. Проблемът за икономическата сигурност на отделните граждани се свежда до тяхната защитеност от неблагоприятни застрашаващи фактори и гарантираност на икономическите им ценности и интереси. В зависимост от степента на развитието на държавата, нейните материални възможности, социална структура и политика, икономическата сигурност на отделния член на обществото може да е съизмерима с гарантирането на определен жизнен стандарт.

Жизненият стандарт се отнася до достъпността, количеството и качеството на стоки и услуги и разпределението им сред населението на дадена държава. Факторите, които в най-голямо степен влияят при определянето на жизнения стандарт, са брутният вътрешен продукт, реалният (т.е. коригиран с инфлацията) доход на глава от населението, броят на населението и демографските ха-

рактеристики, инфраструктурното развитие, ръстът на бедността и неравенството в доходите. Живненият стандарт на населението е главният фактор за възпроизводството на трудовите ресурси и като количество, и като качество.

Живненият стандарт е един от трите основни аспекта, които се оценяват от Индекса на човешкото развитие (ИЧР) – HDI (Human Development Index), който на практика е измерителят на сигурността на личността в международен план. Другите два измерими компонента, които формират този индекс, са продължителността на живота в добро здраве¹ и възможността за придобиване на знание или равнище на образованието, което се преценява според степента на грамотност на възрастните². Индексът в никакъв случай не е сумарна мярка за човешко развитие. Но той поглежда отвъд brutния вътрешен продукт, към едно по-широко определение за благосъстоянието.

Социалните предизвикателства, свързани с тези тенденции, са особено значими за социалната и застрахователната политика на държавата. Застрахователната политика по отношение на икономическия риск е част от икономическата политика на всяка съвременна развита държава.

Доколкото в системата „бизнес – държава“ бизнесът имплементира функцията на риска и напредъка, а „състоянието“ е функция на надеждността и стабилността, то държавата задава мерките за изравняване на дисбалансите в икономиката, например индексация на доходите на населението в отговор на нарастваща инфлация или регулиране на инфлационните процеси.

Към днешна дата ролите на бизнеса и държавата по отношение на отговорността за рисковете, като следствие от икономическите кризи и реформи, не са ясно разпределени. В сферата на икономическата политика остават проблемите, свързани с предотвратяването на заплахите за икономическата сигурност на индивидите, като превантивни мерки за предотвратяване на икономически и социални щети върху индивида.

Застраховането осигурява икономическата стабилност на обществото, повишава нивото на социална сигурност на гражданите и привлича инвестиционни ресурси в икономиката. В сравнение с бизнес моделите на други финансови институции, застрахователните компании са източник на финансова стабилност.

Днес държавата е застрахователят на първа инстанция по отношение на много рискове, които могат да бъдат покрити от застрахователната индустрия на пазара на финансови услуги. Застрахователите все още не участват значително в поемането на рискове, които в момента се покриват със средства от държавния бюджет.

Под „застрахователна и инвестиционна дейност на хората“ имаме предвид налични местни инвестиционни обекти, достъпни за „средностатистическия“ човек: банкови депозити, кумулативна застраховка „Живот“, инвестиции в недвижими имоти и образование, задължителни и доброволни видове застраховки. Става дума за тези видове инвестиции в дейността на индивидите, които граничат с финансов риск и до голяма степен определят стабилността на ико-

номиката и реалното отношение на гражданите към текущата държавна финансова политика.

Опитът на страните с развита пазарна икономика показва, че в условията на икономическа реформа, в кризисни ситуации ролята на държавата нараства, а в условията на стабилност и съживяване тя намалява, но никога не се изчерпва. Ако обърнем внимание на страни с добро здравеопазване, като Германия, Израел и САЩ, ще забележим, че в тях действат държавни програми, изискващи всеки гражданин да има здравна застраховка. Платформите на предизборните кампании на западните политически лидери понякога са изпъстрени със стратегии за въвеждане на програми за здравно осигуряване, както ясно се вижда от примера на американския президент Барак Обама, който по време на своето президентство въведе здравната реформа, задължаваща всеки американец да има здравна застраховка – Obamacare (healthinsurance.org n.d.), и програмата за държавно субсидиране Medicaid (Medicaid.gov n.d.), с която дойде на власт.

В западноевропейските държави, като Германия например, са формирани едни от най-високите показатели на застрахователни услуги, предоставяни на физически лица в света, а именно 87% от германския застрахователен пазар, което до голяма степен е резултат от стимулираща държавна политика. От над 84 милиона души, живеещи в Германия, към края на 2023 г. повече от 74 милиона са били застраховани. Имат се предвид онези застрахователни участници, които са взели независимо решение за закупуване на застрахователна полица, като останалите 10 милиона са закупили полица по задължителни програми (Verband der Ersatzkassen 2025).

Българският застрахователен пазар все още до голяма степен не обслужва сфери от рискове, които в други страни не се покриват от държавния бюджет. За да се промени ситуацията, е важно да се проучат социално-икономическите характеристики на участниците в застрахователния пазар.

Напоследък все повече изследователи и практики и в национален, и в международен план обръщат внимание на необходимостта от активно разработване на проблема за предотвратяване на заплахите за икономическата сигурност на личността, както и на въпроса за индивидуалната икономическа сигурност в областта на застрахователната и инвестиционната политика.

Икономическата сигурност на индивида обичайно се дефинира като състояние на защитеност на икономически важните интереси на личността, което може да бъде накърнено под влиянието на вътрешни и външни заплахи, произтичащи от икономическите промени в обществото и държавата. За хората нуждата от финансово благополучие, спокойствие и сигурност е една от основните, базови потребности.

Интересни от гледна точка на интердисциплинарния подход, съчетаващ социална и медицинска психология, публична политика и икономика, са изследванията върху икономическата сигурност на индивида на американските учени Eileen Y. Chou, Bidhan L. Parmar и Adam D. Galinsky. Те определят икономическата несигурност като състояние на безпокойство и непредсказуемост

по отношение на финансовото благополучие на човека (Chou, Bidhan, Galinsky 2016). Икономическата нестабилност може да се прояви както конкретно (например като безработица), така и абстрактно (например като възможност за бъдещи съкращения). В резултат на това може да възникне икономическа нестабилност поради нестабилен доход.

Проучвания на други автори показват, че икономическата нестабилност може да причини стрес и да доведе до когнитивен спад, нарушено самочувствие (Heine, Proulx, Vohs 2006), както и да причини непродуктивно финансово планиране (Shah, Mullainathan, Shafir 2012). Икономическата нестабилност също така е свързана с повишен риск от развитие на различни заболявания, като психични разстройства и сърдечносъдови заболявания. За разлика от това икономическата сигурност, според Ейбрахам Маслоу, е един от най-важните компоненти на психологическото благополучие. Така икономическата несигурност засяга поведението и социалното благополучие на индивида.

Необходимо е да се обърне внимание на насоките на институционалната политика, включително системата от държавни мерки за подобряване на съществуващите, както и формирането на нови икономически институции (правилата, по които се осъществяват обществените взаимоотношения), като застраховане, инвестиции, фискална политика.

В пазарната икономика най-големият риск за държавата, който може да наруши равновесието в цялата макроикономическа система, е отказът на населението да се ангажира с активно икономическо поведение. Чувството за икономическа несигурност на индивида намира израз в неговото финансово поведение. В поведенческата икономика това чувство се определя като потребителско доверие – ако показателите му са високи, икономическият субект е оптимист за бъдещето, в резултат на което харчи повече пари, взема банкови заеми и не пести пари за застрахователни услуги. Ако хората са песимисти за бъдещето, те съответно имат по-малко доверие във финансови институции, като банки и застрахователни компании.

В страните от Европейския съюз се провеждат месечни проучвания, измерващи показателите за бъдещи разходи и спестявания на потребителите, връзката им с личното финансово състояние и ситуацията в националната икономика.³ Целта на тези проучвания е да се идентифицират икономическите представи на гражданите за ситуацията в страната и дали държавата провежда правилна финансова политика. Ниското доверие и песимизмът могат да доведат до икономическа ситуация, в която се появява потребителски страх, което може да попречи на развитието на икономиката на държавата.

За икономическата сигурност на личността принципно важни са праговите стойности на показателите, свързани с оценката на икономическите проблеми на хората. Важно е предварително да се установи възможността за причиняване на икономическа вреда на дадено лице и да се осъществява постоянен психологически мониторинг за идентифициране на вътрешни и външни икономически рискове или заплахи за икономическата сигурност на личността.

Сред основните външни заплахи за всеки човек могат да се изведат обективните заплахи за физическата сигурност, свързани с увреждане на здравето, живота и запазването на собственото движимо и недвижимо имущество и др. Вътрешните заплахи включват нагласите на личността към сключване на застрахователни полици и/или придобиване на инвестиционни ценни книжа, на основата на страх, безпокойство за живота, собствеността и здравето.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Днес застрахователният сектор се развива активно в България и решава преобладаващата част от проблемите, свързани със застрахователното покритие на имуществени и неимуществени рискове на населението. Застраховането е индустрия, която включва широк спектър от социално-икономически фактори, които влияят върху икономическата сигурност на индивида, тъй като е предназначена да задоволи нужди като чувство за сигурност, спокойствие, защита от неблагоприятни външни случайни влияния, увереност в бъдещето и защита на жизнените интереси на личността, понеже функциите на застраховането са преди всичко да гарантира икономическата сигурност на индивида и да минимизира финансовото безпокойство.

Поради това икономическата сигурност на индивида става все по-актуална както в икономическата наука, така и в науката за сигурността поради динамичните, противоречиви тенденции и събития в съвременния живот на хората. Ето защо векторът на познаване на икономическата реалност се движи към явления, свързани с предотвратяване на ежедневни заплахи в живота на индивида и осигуряващи неговата икономическа сигурност, каквато е застрахователната дейност.

БЕЛЕЖКИ

¹ Преценява се според вероятната продължителност на живота към момента на раждането; позволява да се изчисли косвено задоволяването с продукти от първа необходимост, между които достъпа до питейна вода, жилище, добра хигиена и медицински грижи и услуги.

² Това е процент от населението над 15 години, които могат да четат и разбират кратък и леснодостъпен текст за ежедневния живот.

³ Европейските (пре)застрахователи играят фундаментална роля за европейската икономика, както чрез защитата, която предоставят на хората и бизнесите, така и чрез инвестициите си. Застрахователните компании са най-големите институционални инвеститори в Европа, с над 10 трилиона евроактиви под тяхно управление. Така секторът има уникална позиция да допринесе за устойчив европейски икономически растеж, и може да помогне за финансиране на прехода към нисковъглеродна икономика. Наред с това застрахователите имат значимо международно присъствие – около една трета от всички международно активни застрахователни групи (IAIGs) са със седалище в Европейския съюз. Европа е и световният лидер в презастраховането (Асоциация на българските застрахователи 2020).

ЛИТЕРАТУРА

АСОЦИАЦИЯ на българските застрахователи, 2020. *Търговската политика на ЕС трябва да помага, а не да възпрепятства глобалната конкурентоспособност на европейските фирми*. [viewed 10 April 2025]. Available from: <https://www.abz.bg/bg/article/turgovskata-politika-na-es-tryabva-da-pomaga-a-ne-da-vuzprepyatstva-globalnata-konkurentosposobnost-na-evropeiiskite-firmi-1316>.

REFERENCES

ASOTSIATSIA na balgarskite zastrahovateli, 2020. *Targovskata politika na ES tryabva da pomaga, a ne da vazprepyatstva globalnata konkurentosposobnost na evropeyskite firmi*. [viewed 10 April 2025]. Available from: <https://www.abz.bg/bg/article/turgovskata-politika-na-es-tryabva-da-pomaga-a-ne-da-vuzprepyatstva-globalnata-konkurentosposobnost-na-evropeiiskite-firmi-1316>.

HEALTHINSURANCE.ORG. *What is Obamacare (Affordable Care Act) Marketplace coverage?* [viewed 10 April 2025]. Available from: <https://www.healthinsurance.org/obamacare/>.

MEDICAID.GOV. *About Us*. [viewed 10 April 2025]. Available from: <https://www.medicaid.gov/>.

VERBAND der Ersatzkassen, 2025. *Daten zum Gesundheitswesen: Versicherte*. [viewed 10 April 2025]. Available from: https://www.vdek.com/presse/daten/b_versicherte.html.

CHOU, E. Y.; BIDHAN, L. P.; GALINSKY, A.D., 2016. Economic insecurity increases physical pain. *Psychological science Journal*, 4. [viewed 10 April 2025]. Available from: <https://scholar.google.com/citations?user=SBL26E8AAAAJ&hl=en>.

BIDHAN, L. P., 2014. From Intrapsychic Moral Awareness to the Role of Social Disruptions, Labeling, and Action in the Emergence of Moral Issues, 2014. *Organization Studies*, vol. 35, No 8, pp. 1101 – 1126. [viewed 10 April 2025]. Available from: <https://www.darden.virginia.edu/faculty-research/directory/bidhan-l-parmar>.

HEINE, S. J.; PROULX, T.; VOHS, K. D., 2006. The meaning maintenance model: on the coherence of social motivations. *Pers Soc Psychol Rev.*, 10(2), pp. 88 – 110. DOI: 10.1207/s15327957pspr1002_1. PMID: 16768649. [viewed 10 April 2025]. Available from: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/16768649>.

SHAH, A. K.; MULLAINATHAN, S.; SHAFIR, E., 2012. Some consequences of having too little. *Science*, 338 (6107). [viewed 10 April 2025]. Available from: <https://psycnet.apa.org/record/2012-30471-004>.

THE INSURANCE POLICY OF THE STATE AS A FACTOR FOR PERSONAL ECONOMIC SECURITY

Abstract: *The economic security of the individual is an important problem not only for society but also for national security, as it relates primarily to the quality of life and dignity of the individual. In the construction of economic security, the ability to maintain and subsequently increase the achieved standard of living of the population is an indispensable condition for its realization. Therefore, the problem of the economic security of individual citizens comes down to their protection from adverse threatening factors and the guarantee of their economic values and interests, which is directly dependent on the implemented insurance policy as part of the economic policy of the modern state. That is why the insurance policy can be considered not only as a factor for reducing risks in the modern market environment but also as a basis for financial well-being and increasing the economic security of the individual.*

Keywords: *economic security of the individual; economic security; national security; insurance policy; economic policy*

Senior Assist. Prof. Svetoslav Velkov, PhD

ORCID iD: 0009-0009-7991-5759

University of Library Studies and Information Technologies

Sofia, Bulgaria

E-mail: s.velkov@unibit.bg